

مرزبندی تعاریف نزدیک

منطبق با منبع رسمی جدید

خلاصه و نکات مهم

آپدیت مرداد ۱۴۰۵

حقوق اساسی ۳

ناشر: پیام نور (حسن خسروی)

دانشگاه پیام نور (کد ۱۲۲۳۲۴۴) و سایر دانشگاه‌ها

منبع اصلی دانشجویان:

مناسب برای رشته‌های //
حقوق و سایر رشته‌های مرتبط پیام نور

نویسنده جزوه //
تیم تالیف بژیک

نوع فایل //
خلاصه میکرو طبقه‌بندی شده

کیفیت //
تضمین ۱۰۰٪ مطالب

۴

ساعت مطالعه

۱۰۰٪

پوشش نکات

۳۹

صفحه مفید

فصل اول: حقوق بشر در نظام حقوق اساسی

مفهوم حقوق بشر

حقوق بشر، مجموع حق‌ها و آزادی‌هایی است که بشر در حیطه فردی و اجتماعی جهت صیانت از کرامت ذاتی از آن‌ها برخوردار است و مستلزم این مفهوم است که هر فرد به سبب انسان بودن، حائز چه حقوقی است.

- ✓ حقوق و آزادی‌های بنیادین بشر در واقع همچون سدی محکم در برابر قدرت مطلقه حاکمه و نماد محدودیت قدرت سیاسی در روابط دولت با شهروندان تلقی می‌گردد.
- ✓ مفهوم حقوق بشر، متشکل از دو عنصر اصلی شامل «حق» و «آزادی» است.

حق

- ✓ انسان به دلیل برخورداری از کرامت ذاتی از حق‌های بنیادین بهره‌مند است؛ از این‌رو حق‌های بشری امروزه مبتنی یا ناشی از کرامت انسانی است و انسان‌ها به آن دلیل صاحب حق می‌شوند که دارای کرامت ذاتی می‌باشند.
- ✓ کرامت ذاتی یعنی انسان «غایت» است و این غایت‌بودن در خویشتن از نظر کانت «ارزش» محسوب می‌شود.
- ✓ بر اساس چنین ارزشی، انسان نباید وسیله و ابزار هدف‌ها و منافع دیگران واقع شود و دیگران مکلف به رعایت حرمت و شرافت وی هستند؛ همچنین انسان با دیگران دارای برابری ارزشی ناشی از کرامت ذاتی و ممنوعیت ابزار قرار گرفتن است.
- ✓ واژه «حق» دارای معانی و مفاهیم متعددی در ادبیات حقوقی و فلسفی است:
 - ✓ معنای لغوی و فلسفی: نقیض و ضد باطل، وجوب، ثبوت امر یقینی و بدون شکست، و تصدیق.
 - ✓ معنای قانونی (امامی): اختیاری که قانون برای فرد شناخته تا بتواند عملی را انجام دهد یا آن را ترک کند؛ این امتیاز در زبان حقوقی به «سلطه و اختیار» تعبیر می‌شود.
 - ✓ معنای قانونی (موحد): قدرتی متکی به قانون که دارنده آن می‌تواند با استعانت از قانون، دیگری را به انجام عمل وادار یا او را از انجام عملی مانع شود.

دقت کنید - تفکیک بین «حق بودن» و «حق داشتن»:

- ✓ **حق بودن (to be right):** با فعل ربطی بودن به کار می‌رود، در مقابل باطل قرار می‌گیرد و جنبه ارزشی و اخلاقی دارد؛ بدین معنا که عمل از منظر یک نظام اخلاقی خاص مورد تأیید و «خوب» است.
- ✓ **حق داشتن (to have right):** با فعل داشتن به کار می‌رود، در مقابل «تکلیف» قرار می‌گیرد و محصول دوران مدرن است؛ بدین معنا که فرد قدرت اتخاذ تصمیم و گزینش از میان شقوق مختلف را دارد، صرف‌نظر از اینکه محتوای تصمیم خوب باشد یا بد.

- ✓ در نظام حقوقی، حق فی‌النفسه اصالت ندارد، بلکه یک تأسیس و ابزاری در جهت حمایت و صیانت از کرامت ذاتی انسان است؛ لذا «حق یک ادعای تضمین‌شده» جهت نیل به کمال و خودشکوفایی محسوب می‌شود.
- ✓ مفاهیم جدیدی از حق در فلسفه حقوق و اخلاق امروزی به ویژه توسط نظریه‌پردازانی چون «دورکین» (Dworkin) و «هوفلد» (Hohfeld) مطرح شده است.

آزادی

- ✓ آزادی در قالب دو واژه Liberty و Freedom به کار می‌رود و تبیین آن توسط اندیشمندان انجام شده است.
- ✓ نظریه آیزیا برلین درباره آزادی دوگانه (منفی و مثبت):
 - ✓ **آزادی منفی:** پیرامون عدم مداخله و نبود مانع است؛ امری سلبی که نشان می‌دهد کسی جلوی انجام فعل از سوی فاعل را نگرفته و مانعی در اراده فرد وجود ندارد.
 - ✓ **آزادی مثبت:** امری ایجابی است؛ چرا که مستلزم فراهم بودن شرایط، ابزار و توانایی برای انجام فعل خاص، حصول هدف معین یا توانایی انجام کارها در اشتراک با دیگران است.
- ✓ نظریه مک‌کالوم درباره آزادی سه عنصری:
 - ✓ وی آزادی را مفهومی سه مؤلفه‌ای می‌داند: X is free from Y to do or be Z
 - ✓ عناصر فرمول: ۱. آزادی عامل یا فاعل (X)، ۲. آزادی از مانع یا رادع (Y) برای دستیابی به آزادی منفی، ۳. جهت انجام یا بودن غایت و هدف (Z) برای دستیابی به وضعیت مطلوب در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی.
 - ✓ مشاجرات درباره آزادی، مشاجره درباره این سه رکن (عامل، مانع، و اقدام یا حالت Z) است.
- ✓ مفاهیم آزادی تداعی‌کننده «اصل استقلال و خودمختاری» به عنوان یکی از خصایص فطری بشر است؛ خودمختاری یعنی خودحاکمی و وضع قانون حاکم بر خویشتن.
- ✓ هدف عمده در نظام حقوق بشر، صیانت از اراده آزاد، خصیصه خودمختاری و کرامت ذاتی انسان است.

تفاوت حقوق بشر با حقوق شهروندی

- ✓ توجه: این فایل رایگان نیست و منحصراً برای سایت "بژیک" با آدرس اینترنتی www.bzhik.ir تهیه و تنظیم شده است. تمام حقوق مادی و معنوی این محصول، متعلق به سایت "بژیک" می‌باشد؛ هر گونه کپی برداری و انتشار غیر قانونی آن توسط افراد سودجو، بدون اخطار قبلی، پیگرد قانونی در پی داشت؛ لذا بایستی مستقیماً از این سایت خریداری شود در غیر این صورت مسئولین راضی نمی‌باشند و حرام و حق الناس می‌باشد.
- ✓ شهروند به دلیل عضویت در یک واحد سیاسی (دولت) دارای حقوق و تکالیفی است که «حقوق شهروندی» نامیده می‌شود و رابطه تنگاتنگی با مقوله «تابعیت» دارد.
- ✓ حقوق بشر ناظر به حقوقی است که انسان «بما هو انسان» از آن‌ها برخوردار است و مفهومی فراملی، فراگیر و بنیادی، صرف‌نظر از فرهنگ و تابعیت ملی دارد.

✓ در نظام حقوقی اسلام و اصل ۴۰ قانون اساسی ایران (اصل لاضرر)، شهروند دارای حقوق و تکالیف متقابل است؛ هیچکس نمیتواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد، لذا تکالیف تضمین کننده حقوق تلقی می شوند.

✓ حقوق بشر به عنوان حقوق پایه و اولیه، تعهدی بنیادین است که مشروعیت آن وابسته به تصریح در قانون اساسی نیست و دولت ها بدون پیش شرط مکلف به تأمین آن برای هر انسانی در حوزه حاکمیت خود هستند، اما حقوق شهروندی مشروط به رابطه حق و تکلیفی وضعی و تابعیت است.

نکته مهم: حقوق شهروندی به عنوان دایره های متداخل در دایره فراگیرتر حقوق بشر تبیین می گردد و در واقع نسخه ای از همان حقوق بشر است که ذیل یک قرارداد اجتماعی و تحت الزامات قدرت سیاسی یک جامعه ⚠ مورد تضمین قرار گرفته و معادل «حقوق و تکالیف ملت» محسوب می شود.

تاریخچه و منابع حقوق بشر

✓ مفهوم آزادی و کرامت انسانی همزاد بشر بوده، اما شناسایی مدون آن حاصل تلاش اندیشمندان یونان و روم باستان، دوره روشنگری، عقل گرایی و تحولات پس از جنگ جهانی دوم است.

سیر تاریخی حقوق بشر

- ۱۲۱۵ میلادی: صدور منشور کبیر (Magna Charta) در انگلستان.
- ۱۷۷۶ میلادی: تصویب اعلامیه استقلال آمریکا به عنوان نخستین اعلامیه حقوق به معنای مدون.
- ۱۷۸۹ میلادی: تصویب اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه.
- ۱۹۴۸ میلادی: تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر توسط سازمان ملل متحد.
- ۱۹۶۶ میلادی: تصویب میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

منابع حقوق بشر

- ✓ مقررات و مصوبات مجامع بین المللی (مانند سازمان ملل متحد).
- ✓ حقوق عرفی و موازین مسلم حقوق بین الملل عمومی.
- ✓ اصول کلی علم حقوق.
- ✓ تصمیمات و رویه های مجامع قانونی حقوق بشری.
- ✓ تصمیمات و رویه های قضایی محاکم بین المللی و دیوان های خاص قضایی.
- ✓ دکترین و آموزه های دانشمندان علم حقوق.
- ✓ عرف بین الملل و معاهدات دو منبع اصلی هستند؛ معاهدات عام شامل توافقات لاهه (۱۸۹۹ و ۱۹۰۹) و منشور ملل متحد (۱۹۴۵) هنگامی الزامی می شوند که کشورهای زیادی آن را امضا کرده و امکان الحاق سایرین محدودیتی نداشته باشد.

